Pobrane z czasopisma Annales N - Educatio Nova **http://educatio.annales.umcs.pl**
Data: 26/11/2026 10:47:00

DOI: 10.17951/n.2017.2.91

ANNALES
UNIVERSITATIS MARIAE CURIE-SKŁODOWSKA
LUBLIN – POLONIA
VOL. II SECTIO N 2017

Anna Mlekodaj
Podhalańska Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Nowym Targu
qaz10@poczta.onet.pl

Edukacja regionalna szkołą pozytywnych emocji

Regional Education as a School of Positive Emotions

UMCS

Streszczenie: Celem artykułu jest przedstawienie roli pozytywnych emocji w wychowaniu i edukacji, ze szczególnym uwzględnieniem możliwości, jakie w tym względzie otwiera przed szkołą edukacja regionalna. W pierwszej części przeanalizowano poglądy wybranych pedagogów pod kątem ich zapatrywań na miejsce emocji w procesie wychowania (J. Locke, J.J. Rousseau, J. Herbart, M. Montessori, różni pedagodzy spod znaku Nowego Wychowania, C. Rogers). Kolejną część poświęcono teorii pozytywnych emocji B. Fredrickson, która wykazała znaczenie takich uczuć, jak zadowolenie, radość, duma, zainteresowanie i miłość w procesie wychowania. Następnie omówiono opracowaną dla regionu Podtatrza merytoryczną podstawę edukacji regionalnej, która zawiera w swej treści cele ogólne i szczegółowe. Całość zamykają refleksje na temat tego, w jaki sposób głębsze zakorzenienie we własnej bliższej ojczyźnie sprzyja generowaniu i utrwalaniu pozytywnych emocji wśród uczniów.

Słowa kluczowe: wychowanie; edukacja; edukacja regionalna; pozytywne emocje; Podtatrze

WPROWADZENIE

Emocje są nieodłącznym elementem ludzkiego życia. Towarzyszą zarówno narodzinom człowieka, jak i jego śmierci, a także wszystkim znaczącym wydarzeniom osobistym i społecznym. Silne emocje mogą negatywnie wpłynąć na

Pobrane z czasopisma Annales N - Educatio Nova **http://educatio.annales.umcs.pl**
Data: 26/11/2026 10:47:00

funkcje życiowe ludzkiego organizmu, mogą także sprawić, że człowiek straci panowanie nad swoimi czynami. Zbrodnie popełnione w afekcie bywają sądzone łaskawiej niż te dokonane z premedytacją, ponieważ przyjmuje się, że człowiek poddany mocnym bodźcom emocjonalnym nie jest w stanie kontrolować swojego postępowania, a tym samym przestaje być uznawany za podmiot czynności poddawanej karze. Jego ofiara, która swoim zachowaniem wywołała ów afekt, staje się poniekąd współodpowiedzialna za dokonane zło. Takie stanowisko prawa każe patrzeć na emocje, jak na motywy postępowania, za które należy brać świadomie odpowiedzialność, mając na uwadze, że każdy z nas odpowiada nie tylko za własne emocje, ale i za te, które budzi w innych.

EMOCJE A WYCHOWANIE

Zasada ta jest szczególnie obowiązująca w procesie wychowania, którego istota leży w dialogu między wychowankiem a wychowawcą. Model owego dialogu zmieniał się na przestrzeni lat wielokrotnie i zależał od tego, jak rozumiano miejsce i rolę dziecka w społeczności. Przez długie wieki odmawiano dziecku prawa do manifestowania własnych emocji, uznając je za przeszkodę w procesie formowania w pełni wartościowego człowieka i obywatela. Nawet tak wielki reformator teorii i praktyki wychowania, jak J. Locke, wskazywał skłonność do uczuć i namiętności oraz folgowania drobnym przyjemnościom jako wady dziecka, które należy jak najstaranniej wykorzenić, aby nie stały się obciążającymi nałogami człowieka w dorosłym życiu. Z tego powodu kształcenie charakteru Locke stawia na pierwszym miejscu. Ćwiczenie się w cnocie, a więc w sztuce panowania nad sobą, przedkładania dobra powszechnego nad własne oraz gotowości do poświęceń stało się sensem wychowania i jednym z jego głównych celów[1]. W swej koncepcji Locke dzieciństwo utożsamił z czasem intensywnej pracy wychowawczej, której efektem miał być człowiek dorosły, czyli w pełni zdolny do samostanowienia[2].

W proces wychowania od zawsze była wpisana nieproporcjonalność osób dialogu. Z jednej strony stał wyposażony przez społeczeństwo we wszelkie atrybuty władzy wychowawca, z drugiej zaś zbrojny jedynie w swoją nieświadomość wychowanek. Istota wychowania zasadzała się na formowaniu obywatela o pożądanych cechach i wymaganej wiedzy, niezbędnej do odegrania wyznaczonej mu roli społecznej. Procesowi temu towarzyszyły zwykle surowość oraz dystans

[1] J. Locke, *Myśli o wychowaniu*, Wrocław 1959, s. 60.

[2] K. Wrońska, *Johna Locke'a koncepcja wychowania – zapowiedź oświeceniowych przemian w myśli pedagogicznej*, http://ruj.uj.edu.pl/xmlui/bitstream/handle/item/22260/wronska_johna_locke [dostęp: 20.04.2017].

Pobrane z czasopisma Annales N - Educatio Nova **http://educatio.annales.umcs.pl**
Data: 26/11/2026 10:47:00

między wychowawcą a wychowankiem. Podstawowym czynnikiem stymulującym wychowywanie była kara, wzmacniająca negatywnie wszelkie niepożądane zachowanie dziecka, które z perspektywy pedagogów XVIII wieku było zaledwie materiałem na człowieka. Obie strony tak pojętego dialogu wychowawczego siłą rzeczy były narażone na emocje negatywne: wychowawca na niezadowolenie i gniew, a wychowanek na strach i frustrację.

Na początku XIX wieku J.F. Herbart propagował podobne poglądy, w procesie wychowania upatrując przede wszystkim przełamania naturalnej skłonności dziecka do działań destrukcyjnych. „W dziecku powinno się usuwać złe zarodki, a utwierdzać dobre”[3] – uczył, proponując cały system kar i nagród, dzięki którym możliwe miało być uformowanie w wychowanku charakteru umożliwiającego w przyszłości pokonanie wszelkich życiowych trudów. Wychowanie nie jest procesem spontanicznym. Wymaga stałej kontroli oraz zdecydowanych interwencji, ponieważ „karność jest niezbędna do osiągnięcia celu wychowania i moralności opartej na silnym charakterze”[4].

Inne stanowisko przedstawił J.J. Rousseau, który zwrócił uwagę na spontaniczny charakter rozwoju w pierwszych latach życia dziecka oraz pierwszy upomniał się o jego naturalne prawo do dzieciństwa. W swoim traktacie o wychowaniu nauczał: „Przyroda chce, żeby dzieci były dziećmi, zanim będą ludźmi. Jeżeli zechcemy odwrócić ten porządek, wytworzymy owoce przedwczesne, które nie będą miały ani dojrzałości, ani smaku i zepsują się w krótkim czasie”[5]. Autor *Emila* zwrócił również uwagę na znaczenie pozytywnych emocji w procesie wychowania. Miłość i szacunek okazywane wychowankowi winny być naturalną reakcją wychowawcy. Pod jego czujną opieką dziecko ma przejść trudną drogę od doskonałej natury, z której się wyłoniło, do ułomnego pod wieloma względami, lecz nieuchronnego społeczeństwa, które jednak zawsze może stać się lepsze.

Idea uwolnienia wychowania od rygorów karności powróciła w koncepcjach pedagogicznych, które składają się na ruch Nowego Wychowania. Jego działalność reformatorska uaktywniła się w USA i Europie na przełomie XIX i XX wieku, a głównym celem stało się dostosowanie metod i form kształcenia i wychowania do wymogów współczesności. Świat Zachodu wszedł w fazę dynamicznego rozwoju, którego kierunek trudno było przewidzieć. W takich warunkach szkoła nie mogła modelować swojego wychowanka według nieaktualnej matrycy, uformowanej w zasadniczo odmiennych warunkach społecznych

[3] S. Kot, *Historia wychowania*, t. 2, Warszawa 1994, s. 492.

[4] J.F. Herbart, *Pisma pedagogiczne*, Wrocław 1967, s. 102.

[5] J.J. Rousseau, *Emil, czyli o wychowaniu*, [w:] *Źródła do dziejów wychowania i myśli pedagogicznej*, t. 1: *Od wychowania pierwotnego do końca XVIII stulecia*, oprac. S. Wołoszyn, Kielce 1995, s. 475.

Pobrane z czasopisma Annales N - Educatio Nova **http://educatio.annales.umcs.pl**
Data: 26/11/2026 10:47:00

i ekonomicznych. Istotne tło dla poszczególnych koncepcji[6] stanowiły osiągnięcia psychologii, w tym psychologii rozwojowej, która postulowała konieczność szkoły aktywnej, liczącej się z indywidualnymi predyspozycjami wychowanka, w którym przede wszystkim należało kształtować twórczą postawę wobec życia i samego siebie[7].

U progu XX wieku E. Key wydała książkę pod znamiennym tytułem *Stulecie dziecka*[8], wyrażając nadzieję, że kolejny okres w dziejach ludzkości przyniesie pełną rehabilitację dziecka i dzieciństwa. W pozbawionej wszelkich restrykcji szkole przyszłości uczniowie będą mogli swobodnie rozwijać swoje naturalne uzdolnienia, a uczucia będą stały ponad wiedzą w myśl zasady: „Nauczanie zabija – uczucie ożywia". Emocje dla teoretyków Nowego Wychowania odgrywały bowiem kluczową rolę. Dziecko należało otoczyć miłością i zrozumieniem. Szkoła miała stać zawsze po stronie dziecka, a tym samym dawać mu poczucie akceptacji, szacunku i wolności wyboru.

M. Montessori proponowała wychowanie bez odwoływania się do systemu nagród i kar. Według niej spontaniczne działania dziecka, niekrępowane przez wymogi nauczyciela, samoczynnie doprowadzą je do rozwoju, a nawet do karności[9]. Jeszcze silniej emocjonalną stronę wychowania akcentował w swoich pracach A.S. Neill, który w swoim eksperymentalnym zakładzie wychowawczym „Summerhill" starał się stworzyć takie warunki, aby wychowankowie nie odczuwali żadnych negatywnych emocji. W jego szkole zajęcia nie były obowiązkowe, uczniowie samodzielnie decydowali o tym, czym będą się zajmować, zaś między wychowawcami a wychowankami panowały zasady partnerskie. Miłość do dziecka i akceptacja jego wyborów stanowiły najważniejsze zasady organizujące pracę zakładu.

Na podobnych założeniach C. Freinet oparł swoją koncepcję szkoły nowoczesnej, u której podstaw leżało rozwijanie naturalnych i spontanicznych zainteresowań dziecka. W prowadzonej przez siebie szkole uwolnił uczniów zarówno od klasowo-lekcyjnego systemu nauczania, jak i od konieczności studiowania podręczników szkolnych, zakładając, że przyswajanie wiedzy drogą doświadczenia, aktywnego przeżycia i samodzielnego działania przyniesie znacznie lepsze efekty. Powodzenie całego procesu dydaktyczno-wychowawczego Freinet

---

[6] Na ruch określany jako Nowe Wychowanie złożyły się liczne koncepcje dydaktyczno-wychowawcze, których twórcami byli m.in. E. Key, J. Dewey, M. Montessori, O. Decroly, A.S. Neill oraz C. Freinet. Por. E. Wolter, *Nowe Wychowanie*, „Fides et Ratio" 2014, nr 4(18), s. 36–49.

[7] *Ibidem*, s. 37.

[8] E. Key, *Stulecie dziecka*, Warszawa 2005.

[9] M. Montessori, *Domy dziecięce. Metoda pedagogii naukowej stosowana w wychowaniu najmłodszych dzieci*, Warszawa 2005, s. 187.

Pobrane z czasopisma Annales N - Educatio Nova **http://educatio.annales.umcs.pl**
Data: 26/11/2026 10:47:00

łączył z naturalnym dążeniem dziecka do sukcesu i uznania, a efekt pracy wychowawczej wiązał z umiejętnością budowania u ucznia pozytywnej motywacji do działań[10].

Kolejnym etapem w historii powiązań między emocjami a wychowaniem stała się humanistyczna koncepcja wychowania reprezentowana m.in. przez C. Rogersa. Powstała w opozycji do behawiorystycznego modelu wychowania zakładającego prymat społeczności nad jednostką oraz redukującego proces wychowania do wytworzenia pożądanych postaw i nawyków za pomocą odpowiednio dobranych bodźców. Humanistyczna koncepcja na nowo upodmiotowiła wychowanka, jemu samemu przypisując nadrzędną rolę w procesie wychowania. Według Rogersa człowiek, który jest ze swej istoty dobry, w swoim rozwoju winien przejść trzy etapy prowadzące do pełnej i świadomej podmiotowości. W pierwszym pod czujną opieką współpracującego z nim wychowawcy uczy się rozpoznawać własne „ja", własną indywidualność. W tym celu wychowanek analizuje wszelkie emocje, jakie budzą się w nim w wyniku codziennych doświadczeń i relacji międzyludzkich. Każda informacja dotycząca świata zewnętrznego względem „ja" wychowanka w jakiś sposób je uaktywnia. Osiągnięcie świadomości własnej emocjonalności stanowi sukces wychowawczy wieńczący ten etap pracy. W drugim etapie winna nastąpić integracja osobowości wychowanka, rozumiana jako połączenie wszystkich podmiotowo przeżywanych subiektywnych doświadczeń (w tym często sprzecznych emocji) w jedno świadome i spójne „ja", będące podstawą obrazu samego siebie. W tym czasie wychowanek uczy się wyznaczania celów, których realizacja będzie dla niego jako podmiotu konstruktywna, ponieważ podniesie bilans realnie doświadczanego dobra. Według Rogersa żadna potrzeba wychowanka nie powinna być tłumiona. Wychowawca winien znać je wszystkie. W przypadku zwerbalizowania przez dziecko potrzeb destrukcyjnych lub infantylnych, do zadań wychowawcy należy stworzenie takich warunków, aby uaktywnić w wychowanku potrzeby wyższe, sprzyjające jego rozwojowi. Proces wychowania jest równoznaczny z procesem wzbogacania podmiotowego „ja" wychowanka w nowe potrzeby emocjonalne o nieegoistycznej naturze. Ostatnim etapem wychowania jest spontaniczna, twórcza i wolna ekspresja zintegrowanej (lub ściślej – posiadającej umiejętność integrowania pojawiających się wciąż nowych doświadczeń) osobowości wychowanka. Uczy się on eksponować swoją wolność (w tym głównie wolność do bycia sobą, która jest tożsama z podmiotowym rozumieniem dobra) i używać jej do pomnażania dobra społecznego. Zdaniem Rogersa:

[10] H. Smolińska-Rębas, *Koncepcja Celestyna Freineta źródłem inspiracji w edukacji wczesnoszkolnej*, „Studia Pedagogiczne" 1995, z. 31(12), s. 11–27.

Pobrane z czasopisma Annales N - Educatio Nova **http://educatio.annales.umcs.pl**
Data: 26/11/2026 10:47:00

> W miarę jak jednostka otwiera się na swoje doświadczenia i uświadamia je sobie, staje się w swym zachowaniu bardziej społeczną. Doświadczając autentyczności swych uczuć tak egoistycznych, jak i altruistycznych, doświadczając własnych osobistych celów, jak i troski o drugiego człowieka – wówczas jego zachowanie staje się bardziej harmonijne, zintegrowane, konstruktywne. Im bardziej osoba otwarta jest na swe doświadczenia, tym bardziej jej zachowanie wskazuje, że natura ludzka dąży do życia społecznego i konstruktywnego[11].

Koncepcja Rogersa stanowi w jakimś sensie zwieńczenie pewnej tradycji w myśli pedagogicznej zapoczątkowanej przez J.J. Rousseau, kontynuowanej przez teoretyków Nowego Wychowania, bliskiej też wielu polskim wybitnym pedagogom XX-lecia międzywojennego (m.in. B. Nawroczyńskiemu, A. Patkowskiemu, H. Rowidowi czy J. Korczakowi). Uczenie się i wychowywanie w harmonii z naturalnymi predyspozycjami ucznia, w poszanowaniu jego godności i praw, w twórczym wysiłku i samorealizacji, przy nienachalnej pomocy doskonale przygotowanego nauczyciela-wychowawcy w koncepcji humanistycznego wychowania zostało silnie zindywidualizowane i podporządkowane nadrzędnej instancji osoby wychowanka, a ściślej – jego „ja". Rogers znosi potrzebę wszelkich autorytetów, apriorycznych modeli czy paradygmatów wychowawczych, zawierzając proces wychowania samoczynnie dążącemu do rozwoju młodemu człowiekowi, który przez analizę i konfigurację swoich emocji osiąga nie tylko satysfakcję, ale i integrację społeczną.

Humanistyczna teoria wychowania, zwana również humanistycznym wychowaniem laickim, spotkała się z silną krytyką ze strony środowiska Kościoła katolickiego[12]. Ks. M. Dziewecki, analizując koncepcję Rogersa, stwierdza:

---

[11] Cyt. za: Z. Uchnast, *Uczeń jako podmiot procesu wychowania i uczenia według Carla Rogersa*, „Studia Philosophiae Christianae" 1974, nr 10/2, s. 190.

[12] Z. Uchnast w konkluzji swego artykułu buduje pewien pomost między koncepcją Rogersa a Kościołem katolickim, jednakże w bardzo ograniczonym zakresie, pisząc: „Koncepcja Rogersa wychowania wydaje się być dla niektórych pedagogów niewłaściwą koncepcją w odniesieniu do wychowania religijnego. W wychowaniu tym wydaje się bowiem koniecznym np. przekazywanie norm objawionych oraz absolutnej prawdy o naturze człowieka i jego celach ostatecznych. Niewątpliwie, wiele z propozycji Rogersa jest do przyjęcia z pewną powściągliwością. Niemniej jednak pozwolę sobie zwrócić uwagę na pewne podobieństwo między postawą proponowaną przez orientację rogeriańską i sposób niesienia pomocy wychowankowi w procesie jego dojrzewania, a postawą proponowaną w jednym z dokumentów Soboru Watykańskiego II: »Prawdy trzeba szukać w sposób zgodny z godnością osoby ludzkiej i z jej naturą społeczną, to znaczy przez swobodne badanie przy pomocy magisterium, czyli nauczania, przez wymianę myśli i dialog, przez co jedni drugim wykładają prawdę, jaką znaleźli albo sądzą, że znaleźli, aby nawzajem pomóc sobie w szukaniu prawdy; skoro zaś prawda została poznana, należy mocno przy niej trwać osobistym przyświadczeniem«". *Ibidem*, s. 193.

Pobrane z czasopisma Annales N - Educatio Nova **http://educatio.annales.umcs.pl**
Data: 26/11/2026 10:47:00

> Doświadczenie pedagogiczne oraz badania psychologiczne dostarczają jednak oczywistych danych empirycznych, że wychowanie nie jest niestety procesem spontanicznym. Badania potwierdzają ponadto, iż wychowanek przeżywa nie tylko konflikty zewnętrzne, lecz także wewnętrzne: robi to, czego sam nie chce. Przekonanie Rogersa i całej laickiej pedagogiki humanistycznej o wewnętrznej harmonii i bezkonfliktowości ludzkiej natury okazuje się w świetle badań empirycznych i doświadczenia pedagogicznego równie pociągającą, co naiwną utopią[13].

Wdrożenie w życie wychowawczej koncepcji Rogersa wymagałoby wyposażenia wychowawców w głęboką wiedzę z zakresu psychologii i psychoanalizy. W rzeczywistości współczesna szkoła okazała się niezdolna do wcielania idei wychowania humanistycznego w kształcie, w jakim zaproponował ją C. Rogers. W efekcie szerzej przyjęły się jedynie niektóre elementy tej teorii, zgodne z duchem czasów postnowoczesnych (relatywizm, indywidualistycznie pojęta samorealizacja, brak autorytetów), co w praktyce wzmocniło postawę roszczeniową wychowanków, spowodowało zatarcie granic między dobrem a złem, zanik poczucia odpowiedzialności za swoje czyny oraz problem agresji. Młode pokolenie z lękiem i niechętnie wstępuje w dorosłość, ponieważ nie czuje się gotowe do dojrzałego i świadomego przyjmowania ról społecznych. Rosnąca liczba samobójstw wśród dzieci i młodzieży w dużej mierze świadczy o nieumiejętności radzenia sobie z własnymi emocjami. Koncepcja wychowania humanistycznego przyniosła pewnego rodzaju przesilenie, po którym należy na nowo uporządkować kwestie roli i miejsca emocji w procesie dydaktyczno-wychowawczym. Jedną z prób przywrócenia równowagi w tym zakresie jest teoria pozytywnej emocjonalności B. Fredrickson.

TEORIA POZYTYWNEJ EMOCJONALNOŚCI B. FREDRICKSON (*BROADEN-AND-BUILD THEORY OF POSITIVE EMOTIONS*[14])

W namyśle nad emocjami przyjęło się uznawać, że najistotniejszą rolę w historii kształtowania się i przetrwania naszego gatunku odgrywały emocje negatywne. To one uruchamiają proces zawężenia indywidualnego sposobu rozpoznawania i oceniania rzeczywistości na rzecz wysłania do mózgu jasnej

---

[13] M. Dziewiecki, *Wychowanie ku wartościom*, www.marekdziewiecki.eu/index.php/wybrane-teksty/teksty/50-wychowanie-ku-wartosciom [dostęp: 21.04.2017].

[14] B. Fredrickson, *The Role of Positive Emotions in Positive Psychology. The Broaden-and-Build Theory of Positive Emotions*, "American Psychologist" 2001, no. 3, s. 218–226. Artykuł jest dostępny także na stronie: http://cds.web.unc.edu/files/2013/07/Fredrickson_2001.pdf [dostęp: 21.04.2017].

Pobrane z czasopisma Annales N - Educatio Nova **http://educatio.annales.umcs.pl**
Data: 26/11/2026 10:47:00

instrukcji postępowania w obliczu zagrożenia. Pod wpływem strachu człowiek rzuca się do ucieczki. Im większe niebezpieczeństwo, tym większe ograniczenie repertuaru możliwych zachowań. W sytuacjach zagrożenia życia skrajne emocje wysyłają do mózgu bodźce uruchamiające typowe w takich przypadkach, sprawdzone przez wcześniejsze generacje sposoby reakcji, które z czasem uległy schematyzacji (złość – atak, strach – ucieczka itd.).

Według teorii pozytywnej emocjonalności B. Fredrickson emocje pozytywne odgrywają istotną rolę, wspierającą indywidualny rozwój człowieka. O ile emocje negatywne są sygnałem do zawężenia repertuaru możliwych reakcji, a przez to do wykonania najbardziej pożądanej w danym momencie czynności, o tyle emocje z przeciwnego bieguna sprzyjają poszerzeniu indywidualnego zasobu modeli interakcji z otaczającym światem. B. Fredrickson koncentruje się na pięciu pozytywnych emocjach, takich jak: radość, zadowolenie, zainteresowanie, duma i miłość. Według uczonej każda z nich sprzyja spontanicznemu pojawieniu się nowych pomysłów i sposobów działań w określonych sytuacjach, są zatem bodźcem do poszerzenia liczby możliwych rozwiązań, a także do przekraczania granic własnego dotychczasowego doświadczenia, a przez to do ogólnie pojętego rozwoju.

Radość buduje pozytywne nastawienie podmiotu do wykonywanej czynności oraz pośrednio budzi odwagę kreowania zachowań i sytuacji, które ją przedłużą, sprzyja więc postawie twórczej.

Zadowolenie, wynikające z dobrze wykonanej pracy, rozwiązania zadania lub pokonania trudności, buduje poczucie własnej wartości i aktywizuje do podejmowania działań, których realizacja utrwali tę emocję. Zadowolenie jest również sygnałem pozwalającym rozpoznać aktualną sytuację jako pożądaną.

Zainteresowanie rodzi naturalną potrzebę głębszego kontaktu z przedmiotem, jego wnikliwszej penetracji, poza tym każe szukać nowych dróg i sposobów poznania obiektu budzącego tę emocję.

Duma uzasadniona wynikami własnej pracy, osiągnięciem sukcesu choćby w niewielkiej skali, buduje pozytywny obraz samego siebie w kontekście własnych dokonań, a także mobilizuje do dalszego działania.

Miłość, będąca najbardziej złożoną emocją, rozumianą jako amalgamat innych pozytywnych odczuć, aktywizuje rozmaite sfery ludzkiej działalności oraz pobudza do działań, w których stymulantami są: pewność siebie, wiara we własną wartość, przekonanie o możliwości pozytywnych zmian. Dodatkowo buduje właściwe nastawienie do innych ludzi oraz całego świata natury.

Umiejętnie pobudzane pozytywne emocje rozwijają nie tylko ludzką osobowość, rozszerzając ją poza obszar ciasnego egoizmu, ale też czynią człowieka bardziej twórczym. Są zatem motorem rozwoju indywidualnego i społecznego.

Pobrane z czasopisma Annales N - Educatio Nova **http://educatio.annales.umcs.pl**
Data: 26/11/2026 10:47:00

Potwierdziły to badania empiryczne, które wykazały, iż ludzie regularnie doświadczający w dzieciństwie pozytywnych emocji, dysponowali w dorosłym życiu m.in. szerszym wachlarzem możliwych zachowań, wykazywali się większą łatwością w rozwiązywaniu problemów oraz zdolnością dostrzegania niestandardowych rozwiązań, a także większą elastycznością poznawczą. Pozytywna afektacja wspiera więc w naturalny sposób procesy dydaktyczne i głównie do tego sprowadza się jej podstawowa rola.

MODEL EDUKACJI REGIONALNEJ NA PODTATRZU

W 2014 roku Związek Podhalan i Małopolskie Kuratorium Oświaty podpisały porozumienie o współpracy dotyczącej przede wszystkim edukacji regionalnej dzieci i młodzieży na szeroko pojętym Podhalu. W związku z otwartą postawą Kuratorium wobec potrzeby zagwarantowania należnego poziomu działań wychowawczo-edukacyjnych zobowiązałam się stworzyć podstawę merytoryczną dla edukacji regionalnej na Podtatrzu. Gwarantuje ona spójność treści oraz pozwala uczniowi rozwijać nabytą wcześniej wiedzę na każdym kolejnym etapie nauki. Podstawa ta aktualnie jest wdrażana w kilkunastu szkołach na Podtatrzu, które w ramach innowacji pedagogicznej realizują systematyczne zajęcia z regionalizmu (załącznik 1). Treści szczegółowe podstawy pomógł mi opracować zespół nauczycieli-praktyków w składzie: mgr Renata Lipkowska (edukacja przedszkolna), mgr Krystyna Rychtarczyk (edukacja I–III), mgr Anna Słodyczka (edukacja I–III), mgr Stanisława Budz (szkoła podstawowa kl. IV–VI), mgr Katarzyna Kowalczyk (szkoła podstawowa kl. IV–VI), mgr Elżbieta Łukuś (gimnazjum), mgr Katarzyna Chowaniec-Trebunia (szkoły ponadgimnazjalne), mgr Paulina Pawlak-Kott (szkoły ponadgimnazjalne), dr Barbara Zgama (metodyk).

EDUKACJA REGIONALNA SZKOŁĄ POZYTYWNYCH EMOCJI

Edukacja regionalna to kompleks działań edukacyjnych podporządkowanych idei zakorzenienia człowieka w kulturowym, przyrodniczym, materialnym i duchowym dziedzictwie regionu, w którym mieszka i z którym się w jakiejś mierze utożsamia. Ze swej istoty edukacja regionalna doskonale wpisuje się w proces dydaktyczno-wychowawczy, ponieważ zakłada programową zgodność z podstawowymi zasadami nauczania postulującymi stopniowe i harmonijne prowadzenie dziecka od tego, co bliskie, zrozumiałe i znane do tego, co dalekie, trudne i obce. Na lekcjach regionalizmu uczniowie pogłębiają wiedzę z zakresu edukacji przyrodniczej, historycznej, geograficznej, polonistycznej i artystycznej,

Pobrane z czasopisma Annales N - Educatio Nova **http://educatio.annales.umcs.pl**
Data: 26/11/2026 10:47:00

konkretnych tematów zaś dostarcza najbliższe środowisko dziecka, szkoły i miejscowości. Uczniowie poznają swoją bliższą ojczyznę nie z podręcznika, lecz z osobistego doświadczenia. Jedną z preferowanych form pracy jest wycieczka, najpierw wokół szkoły, później w dalsze rejony, ale zawsze tam, gdzie można rozpoznać ścieżki lokalnego życia, zaprzyjaźnić się z miejscową przyrodą, odkryć i zrozumieć ślady przeszłości, zaznajomić się z sąsiadami, spotkać ciekawego człowieka bądź usłyszeć zajmującą opowieść.

Edukacja regionalna zawsze zahacza o dom rodzinny ucznia. Zadanie domowe bywa punktem wyjścia do rodzinnych narad, zachęca do rozmów z babcią lub dziadkiem, odświeża rodową pamięć. Nie książkowa, lecz praktyczna wiedza pozwala uczniom odnoszącym słabsze wyniki w nauce wykazać się znajomością np. z zakresu tradycyjnego gospodarstwa wiejskiego, lokalnej toponimii, która zanika w budzącym niepokój tempie, bądź umiejętnościami związanymi np. z wykonywaniem pewnych tradycyjnych zajęć kultywowanych w rodzinie. Często wiedzą oni więcej niż szkolni prymusi.

Na zajęciach regionalnych znajomość gwary czy choćby tylko nazewnictwa gwarowego staje się atutem. W regionach, w których gwary zostały zachowane, uczniowie mają szansę uświadomić sobie swój bilingwizm. Uczą się sprawnego posługiwania się zarówno polszczyzną standardową, jak i własną gwarą, a także świadomego rozróżniania obu kodów oraz oceniania ich wartości w rozmaitych sytuacjach komunikacyjnych. Regionalnej edukacji artystycznej często towarzyszy praktyczne działanie. Uczniowie uczą się ludowych, typowych dla danego regionu form sztuki przez samodzielne wykonywanie prac plastycznych w popularnych w regionie technikach (np. na Podhalu jest to malowanie na szkle), naukę tańca i śpiewu bądź wykonywanie atrybutów związanych z uczestnictwem w tradycyjnych obrzędach. Kto może przynieść do szkoły jakiś element autentycznego ludowego stroju wyjętego z zapomnianej skrzyni w domu babci, kto odtworzy z rodzinnych podań zapomnianą legendę, kto dotrze do źródeł ludowej etymologii lokalnych nazw, ten ma szansę przeżyć satysfakcję odkrywcy.

Edukacja regionalna koncentruje się na wszystkim, co uczeń ma prawo, z racji zakorzenienia lub zagnieżdżenia, określić zaimkiem „moje"/„nasze". Podmiotowe „ja" zostaje włączone w kulturową wspólnotę, która ma zarówno rzeczywisty, jak i symboliczny wymiar. Wprowadzenie dziecka w historyczne, kulturowe i naturalne dziedzictwo miejsca jego narodzin lub zamieszkania jest drogą prowadzącą do rozpoznania tożsamości „miejsca" w czasach „nie-miejsc"[15], czyli przestrzeni pozbawionych cech indywidualnych na rzecz funkcyjności. W „nie-miejscach"

[15] Pojęcie „nie-miejsca" zostało zaczerpnięte z teorii M. Augé'a wyłożonej w książce *Nie-miejsca. Wprowadzenie do antropologii hipernowoczesności* (Warszawa 2010).

Pobrane z czasopisma Annales N - Educatio Nova **http://educatio.annales.umcs.pl**
Data: 26/11/2026 10:47:00

ludzie są redukowani do kategorii chwilowo obecnego, przypadkowego konsumenta. W „miejscach" natomiast stają się gospodarzami.

Edukacja regionalna realizuje wiele z postulatów stawianych przez teoretyków Nowego Wychowania: ułatwia aktywizację każdego ucznia, otwiera edukacyjny plan działań spontanicznych, uatrakcyjnia zajęcia, wyzwala twórczy potencjał wychowanka, buduje w nim poczucie godności i własnej wartości. Świadomie odwołuje się do pozytywnych emocji, wręcz jest w nich zakorzeniona. Radość ze wspólnych wypraw, zadowolenie z wykonanej pracy, zainteresowanie własną małą historią oraz duma z przynależności do wspólnoty składają się na trudną do zwerbalizowania, ale trwałą miłość do swojej bliskiej ojczyzny, skąd już tylko krok do świadomie przeżywanego patriotyzmu, budowanego na zdrowym fundamencie rozumnej wspólnoty. Głównym celem edukacji regionalnej jest bowiem ugruntowanie tożsamości narodowej przez rozwój tożsamości regionalnej. Kolejnymi zaś są: zainteresowanie młodzieży dziedzictwem kulturowym własnego regionu; rozwijanie wiedzy o gospodarce regionu w aspekcie historycznym i współczesnym; kształtowanie postawy odpowiedzialności za rozwój ojczyzny przez pracę na rzecz własnego regionu; rozwijanie potrzeby kultywowania tradycji regionalnych; budowanie umiejętności podejmowania pracy zespołowej na rzecz społeczności lokalnej, a także wychowanie ku wartościom. Przez edukację regionalną szkoła docenia to, co stanowi domowe/rodzinne doświadczenie dziecka, odwołuje się do doświadczeń, umiejętności ludzi z najbliższego otoczenia ucznia oraz wskazuje wartości zakorzenione w pozaszkolnym świecie, bliskie doświadczeniu uczniów. W efekcie dokonuje się poszerzenie repertuaru zachowań pozytywnych względem własnego dziedzictwa.

Lekcje regionalizmu pozwalają odtworzyć pewien lokalny, zweryfikowany przez życie, budzący pozytywne emocje etos (np. górala, Kaszuba, warszawiaka itd.), który może stać się drogowskazem w podejmowaniu życiowych decyzji. Może też być zaczynem tożsamości.

BIBLIOGRAFIA

Augé M., *Nie-miejsca. Wprowadzenie do antropologii hipernowoczesności*, Warszawa 2010.

Dziewiecki M., *Wychowanie ku wartościom*, www.marekdziewiecki.eu/index.php/wybrane-teksty/teksty/50-wychowanie-ku-wartosciom [dostęp: 21.04.2017].

Fredrickson B., *The Role of Positive Emotions in Positive Psychology. The Broaden-and-Build Theory of Positive Emotions*, "American Psychologist" 2001, no. 3.

Pobrane z czasopisma Annales N - Educatio Nova **http://educatio.annales.umcs.pl**
Data: 26/11/2026 10:47:00

Herbart J.F., *Pisma pedagogiczne*, Wrocław 1967.
Key E., *Stulecie dziecka*, Warszawa 2005.
Kot S., *Historia wychowania*, t. 2, Warszawa 1994.
Locke J., *Myśli o wychowaniu*, Wrocław 1959.
Montessori M., *Domy dziecięce. Metoda pedagogii naukowej stosowana w wychowaniu najmłodszych dzieci*, Warszawa 2005.
Orkan W., *Wskazania dla synów Podhala*, Zakopane 1987.
Rousseau J.J., *Emil, czyli o wychowaniu*, [w:] *Źródła do dziejów wychowania i myśli pedagogicznej*, t. 1: *Od wychowania pierwotnego do końca XVIII stulecia*, oprac. S. Wołoszyn, Kielce 1995.
Smolińska-Rębas H., *Koncepcja Celestyna Freineta źródłem inspiracji w edukacji wczesnoszkolnej*, „Studia Pedagogiczne" 1995, z. 31(12).
Uchnast Z., *Uczeń jako podmiot procesu wychowania i uczenia według Carla Rogersa*, „Studia Philosophiae Christianae" 1974, nr 10/2.
Wnuk W., *Podhalański ruch regionalny*, [w:] *idem*, *Na góralską nutę*, Kraków 1975.
Wolter E., *Nowe Wychowanie*, „Fides et Ratio" 2014, nr 4(18).
Wrońska K., *Johna Locke'a koncepcja wychowania – zapowiedź oświeceniowych przemian w myśli pedagogicznej*, http://ruj.uj.edu.pl/xmlui/bitstream/handle/item/22260/wronska_johna_locke [dostęp: 20.04.2017].

Summary: The aim of this article is to present theoretical and practical perspective of positive emotions in the process of teaching and upbringing, especially in the space of regional education. In the first part, author describes the place of emotions in the theoretical models of education of J. Locke, J.J. Rousseau, J. Herbart, researchers of New Educations Movement and C. Rogers' humanistic theory of child development. A separate place is devoted to the broaden-and-build theory of positive emotions developed by B. Fredrickson. This theory posits that experiences of positive emotions, like joy, interest, contentment, and love, broaden people's momentary thought-action repertoires which in turn serves to build their enduring personal resources, ranging from physical and intellectual resources to social and psychological resources. The field of regional education very well fits into the theory of positive emotions. The children may observe and understand their own place and its tradition. They may be proud of it, and they would like to do something good for the local society in the future. An integral part of this article provides a proposal of substantive basis of regional educational for the Podtatrze region.

Keywords: upbringing; education; regional education; positive emotions; Podtatrze region

Pobrane z czasopisma Annales N - Educatio Nova **http://educatio.annales.umcs.pl**
Data: 26/11/2026 10:47:00

ZAŁĄCZNIK 1

Edukacja regionalna na Podtatrzu
Podstawa merytoryczna

I. Podstawowe pojęcia

Podtatrze – termin obejmujący krainy geograficzne położone na południu Polski, powiązane wspólnotą kulturową wynikającą z podobieństwa warunków geograficznych, typu gospodarki oraz kultury wywodzącej się z tradycji pasterskich. Do krain podtatrzańskich w takim rozumieniu zalicza się: Podhale, Spisz, Orawę, Pieniny, Ziemię Zagórzańską.

Edukacja regionalna – zbiór systemowych działań edukacyjnych, służących zdobywaniu przez uczniów wiedzy i umiejętności (w tym kompetencji społecznych) w zakresie dziedzictwa kulturowego Podtatrza oraz budowaniu u dzieci i młodzieży tożsamości regionalnej.

Dziedzictwo kulturowe Podtatrza – kompleks dóbr materialnych i niematerialnych odziedziczony po przodkach i przekazywany kolejnym pokoleniom jako warunek zachowania regionalnej tożsamości kulturowej. W skład dziedzictwa kulturowego Podtatrza zalicza się także utrwalony kulturowo model relacji człowiek – środowisko naturalne.

Tożsamość regionalna – jedna z odmian tożsamości społecznej i kulturowej, budowana na poczuciu bliskiej więzi z tradycją, kulturą, językiem, historią oraz współczesnością określonego regionu, wyraźnie oddzielającego się od innych. Tożsamość regionalna może iść w parze z tożsamością etniczną, jednak – jak pokazuje przykład Podhala – nie jest to związane z poczuciem odrębności narodowej.

II. Zalecane warunki i sposób realizacji edukacji regionalnej na Podtatrzu

W celu uzyskania trwałych efektów edukacyjnych, mając na uwadze zasady nauczania, optymalne warunki do realizacji edukacji regionalnej dałaby możliwość prowadzenia tego typu zajęć systematycznie w ciągu całego roku w wymiarze 1 godz. tygodniowo. Najlepiej, gdyby lekcje z tego zakresu obejmowały następujące oddziały na poszczególnych etapach edukacyjnych:

Oddziały przedszkolne – pięciolatki.

1. Kl. I–III – II klasa.
2. Kl. IV–VI – V klasa.
3. Gimnazjum – I klasa.
4. Szkoły ponadgimnazjalne – I klasa.

Realizacja zajęć winna być powierzona osobie kompetentnej, posiadającej lub nabywającej kwalifikacje z zakresu dziedzictwa kulturowego Podtatrza. Nauczyciel, któremu dyrektor szkoły zleci prowadzenie zajęć, przygotowuje autorski program w oparciu o niniejszy dokument, realizujący cele i treści stosowne do danego etapu edukacyjnego oraz uwzględniający specyfikę konkretnego subregionu Podtatrza.

Pobrane z czasopisma Annales N - Educatio Nova **http://educatio.annales.umcs.pl**
Data: 26/11/2026 10:47:00

III. Zagadnienia ogólne

1. Topografia i toponimia regionu.
2. Flora i fauna regionu.
3. Muzyka, śpiew i taniec regionalny.
4. Tradycje i obrzędy regionalne (obrzędowość związana z rokiem liturgicznym, obrzędowość rodzinna, obrzędowość związana z rokiem kalendarzowym).
5. Strój regionalny.
6. Gospodarka regionu (rolnictwo, turystyka, przemysł, rękodzieło).
7. Historia regionu (wieś – gmina – region – Polska, ważne postacie).
8. Ruch regionalny na Podtatrzu (organizacje, stowarzyszenia, ważne postacie).
9. Sztuka i literatura Podtatrza.
10. Walory turystyczne regionu.
11. Gwary regionu.
12. Etos górala.

IV. Cele ogólne

1. Ugruntowanie tożsamości narodowej przez rozwój tożsamości regionalnej.
2. Zainteresowanie młodzieży dziedzictwem kulturowym własnego regionu.
3. Rozwijanie wiedzy o gospodarce regionu w aspekcie historycznym i współczesnym.
4. Kształtowanie postawy odpowiedzialności za rozwój ojczyzny przez pracę na rzecz własnego regionu.
5. Rozwijanie potrzeby kultywowania tradycji regionalnych.
6. Budowanie umiejętności podejmowania pracy zespołowej na rzecz społeczności lokalnej.
7. Wychowanie ku wartościom.

V. Cele szczegółowe

A. Edukacja przedszkolna

Topografia i toponimia:
– dziecko tworzy różnymi technikami plastycznymi ilustracje przedstawiające krajobraz własnej miejscowości,
– potrafi nazwać charakterystyczne elementy krajobrazu swojego regionu.
Flora i fauna regionu:
– rozpoznaje podstawowe gatunki zbóż,
– potrafi nazwać zwierzęta hodowlane i dziko żyjące, typowe dla najbliższego otoczenia.
Muzyka, śpiew i taniec regionalny:
– słucha muzyki swojego regionu,

Pobrane z czasopisma Annales N - Educatio Nova **http://educatio.annales.umcs.pl**
Data: 26/11/2026 10:47:00

– porusza się rytmicznie, zachowując elementy postawy typowe dla tańca swojego regionu,
– poznaje melodie i teksty przyśpiewek (dla dzieci) w gwarze swojego regionu.

Tradycje i obrzędy regionalne (obrzędowość związana z rokiem liturgicznym, obrzędowość rodzinna, obrzędowość związana z rokiem kalendarzowym):
– tworzy ozdoby świąteczne charakterystyczne dla swojego regionu,
– poznaje lokalne tradycje związane ze świętami Bożego Narodzenia, Wielkanocy i zna wpisaną w nie rolę dziecka,
– poznaje podstawowe tradycyjne potrawy regionalne,
– poznaje tradycyjne gry i zabawy dziecięce.

Strój regionalny:
– wymienia podstawowe elementy stroju regionalnego męskiego i kobiecego,
– potrafi wypełnić farbą szablony przedstawiające elementy zdobnicze tradycyjnego stroju regionalnego, zachowując odpowiednią kolorystykę.

Tradycyjne i współczesne gospodarstwo rolne:
– poznaje prace gospodarcze wykonywane przez dzieci w dawnych czasach,
– nazywa podstawowe sprzęty związane z rolnictwem w swojej miejscowości (lub w przypadku miast – w najbliższym regionie) oraz zna ich zastosowanie,
– potrafi wymienić i rozpoznać typowe dla regionu zwierzęta hodowlane.

Historia regionu (wieś – gmina – region – Polska):
– zna wybrane legendy związane z najbliższą okolicą.

Sztuka i literatura Podtatrza:
– słucha gwarowych opowiadań i wierszy dla dzieci,
– poznaje dostępne w najbliższej okolicy artefakty sztuki ludowej,
– tworzy prace plastyczne inspirowane motywami sztuki ludowej regionu oraz regionalną literaturą gwarową dla dzieci.

Gwara regionu:
– recytuje gwarowe teksty wierszy dla dzieci,
– poznaje podstawowe słownictwo gwarowe związane z codziennym życiem na wsi.

B. Edukacja I–III

Topografia i toponimia:
– uczeń tworzy różnymi technikami plastycznymi ilustracje przedstawiające najbliższą okolicę w różnych porach roku,
– potrafi opowiedzieć o charakterystycznych elementach pejzażu własnej miejscowości i/lub jej najbliższej okolicy,
– potrafi określić położenie własnej miejscowości (wskazać na mapie) i wie, z jakimi miejscowościami sąsiaduje,
– potrafi wymienić miasta regionu.

Flora i fauna regionu:
– rozpoznaje podstawowe gatunki kwiatów, krzewów i drzew typowych dla flory regionu,

Pobrane z czasopisma Annales N - Educatio Nova **http://educatio.annales.umcs.pl**
Data: 26/11/2026 10:47:00

– potrafi nazwać zwierzęta dziko żyjące i niektóre rośliny chronione swojego regionu,
– rozumie potrzebę ochrony zwierząt i roślin.

Muzyka, śpiew i taniec regionalny:
– rozpoznaje wybrane regionalne instrumenty ludowe na podstawie budowy oraz wydawanego dźwięku,
– poznaje podstawowe kroki tańca regionalnego,
– śpiewa gwarowe przyśpiewki z repertuaru dziecięcego.

Tradycje i obrzędy regionalne (obrzędowość związana z rokiem liturgicznym, obrzędowość rodzinna, obrzędowość związana z rokiem kalendarzowym):
– zna regionalne zwyczaje związane ze świętami Wielkanocy i Bożego Narodzenia i potrafi się w nie czynnie włączyć,
– przeprowadza ze starszymi członkami rodziny rozmowy o lokalnych tradycjach świątecznych,
– poznaje podstawowe słownictwo i zwyczaje związane z kulturą pasterską regionu (gwara).

Strój regionalny:
– potrafi nazwać podstawowe elementy stroju regionalnego męskiego i kobiecego (gwara),
– rozpoznaje strój górali pośród innych polskich strojów ludowych.

Tradycyjne i współczesne gospodarstwo rolne:
– rozpoznaje i nazywa (w gwarze i dialekcie standardowym) podstawowe rośliny uprawne swojego regionu,
– potrafi porównać sposób wykonywania prac polowych w przeszłości i współcześnie.

Historia regionu (wieś – gmina – region – Polska):
– zna etymologię nazwy własnej miejscowości, potrafi wymienić nazwy miejscowości sąsiednich,
– wie, czym zajmowali się mieszkańcy Podhala w dawnych czasach i z czego to wynikało,
– poznaje ważne postacie związane ze swoją miejscowością lub najbliższą okolicą.

Sztuka i literatura Podtatrza:
– czyta na głos proste teksty regionalnej literatury gwarowej dla dzieci i zapamiętuje nazwiska ich autorów,
– zna lokalnych współczesnych twórców (poetów, malarzy, rzeźbiarzy, muzyków itp.),
– tworzy prace plastyczne inspirowane kulturą i/lub historią regionu.

C. Szkoła podstawowa kl. IV–VI

Topografia i toponimia:
– uczeń określa położenie geograficzne regionu (granice, sąsiedztwo, ważniejsze miejscowości),
– potrafi wymienić nazwy geograficzne dotyczące najbliższej okolicy,

Pobrane z czasopisma Annales N - Educatio Nova **http://educatio.annales.umcs.pl**
Data: 26/11/2026 10:47:00

– zna nazewnictwo lokalne oficjalne i zwyczajowe (pola, lasy, potoki itp.),
– potrafi narysować plan swojej miejscowości z uwzględnieniem ważniejszych obiektów.

Flora i fauna regionu:
– rozpoznaje i opisuje podstawowe gatunki roślin i zwierząt regionu,
– wie, jakie rośliny i zwierzęta objęte są ochroną w piętrach roślinno-klimatycznych,
– zna najbliższy miejsca zamieszkania park (parki) narodowy (narodowe).

Muzyka, śpiew i taniec regionalny:
– rozróżnia muzykę góralską pośród polskiej muzyki ludowej,
– zna podstawowy skład kapeli góralskiej i wybrane instrumenty pasterskie,
– rozpoznaje podstawowe tańce góralskie i potrafi je nazwać,
– zna góralskie śpiewki stosowne do swego wieku.

Tradycje i obrzędy regionalne (obrzędowość związana z rokiem liturgicznym, obrzędowość rodzinna, obrzędowość związana z rokiem kalendarzowym):
– poznaje wybrane obrzędy związane z pasterstwem,
– posługuje się gwarowym nazewnictwem związanym z pokrewieństwem rodzinnym,
– potrafi opowiedzieć o wybranych tradycjach regionalnych i rodzinnych,
– potrafi scharakteryzować kuchnię swojego regionu.

Strój regionalny:
– poznaje kulturowe znaczenie wybranych elementów góralskiego ubrania kobiecego i męskiego,
– opisuje podstawowe motywy zdobienia stroju swojego regionu,
– rozumie zależność między strojem a kontekstem sytuacyjnym i obyczajowym.

Tradycyjne i współczesne gospodarstwo rolne:
– rozumie zależności między środowiskiem a sposobami gospodarowania ludzi na Podtatrzu,
– potrafi scharakteryzować główne zajęcia ludności związane z tradycyjnym gospodarstwem rolnym swojego regionu,
– nazywa narzędzia i maszyny używane w przeszłości oraz współcześnie.

Historia regionu (wieś – gmina – region – Polska):
– poszerza wiedzę dotyczącą genezy i dziejów swojej miejscowości,
– opisuje najważniejsze wydarzenia z przeszłości regionu,
– poznaje wartość i różnorodność źródeł wiedzy na temat historii swojej miejscowości.

Sztuka i literatura Podtatrza:
– wskazuje charakterystyczne cechy budownictwa regionalnego,
– poznaje ważniejszych przedstawicieli regionalnej literatury gwarowej i ich utwory,
– rozumie znaczenie określenia „ludowy”,
– tworzy prace plastyczne inspirowane sztuką, historią i literaturą regionu.

Ruch regionalny na Podtatrzu (organizacje, stowarzyszenia, ważne postacie):
– wymienia ludzi zasłużonych dla swojej miejscowości, zna ich działalność oraz dorobek,

Pobrane z czasopisma Annales N - Educatio Nova **http://educatio.annales.umcs.pl**
Data: 26/11/2026 10:47:00

– zna nazwy i podstawowe cele działalności najważniejszych organizacji i stowarzyszeń regionalnych swojej ziemi.

Walory turystyczne regionu:

– zna walory turystyczne i rekreacyjne swojej okolicy,
– lokalizuje ważne dla swojego regionu obiekty, zabytki, muzea,
– potrafi wytyczyć krótki szlak turystyczny ukazujący atrakcje swojej miejscowości i najbliższej okolicy,
– potrafi zaplanować wycieczkę po najbliższej okolicy dla rówieśników.

Gwary regionu:

– ma świadomość różnicy między gwarą a polszczyzną standardową,
– zna główne cechy charakterystyczne własnej gwary i ich związek z ortografią polską,
– zna słownictwo gwarowe dotyczące wybranych dziedzin kultury regionu.

Etos górala:

– potrafi nazwać podstawowe wartości stanowiące fundament kultury polskiej i regionalnej,
– wskazuje wartości jako motywację postępowania bohatera poznanych tekstów literatury regionalnej.

D. Gimnazjum

Topografia i toponimia regionu:

– uczeń potrafi scharakteryzować pod względem geograficznym swój region na tle geografii Polski,
– zna lokalną toponimię oficjalną i zwyczajową/ogólnopolską oraz gwarową (nazwy ról, osiedli, przysiółków, miejsc znaczących).

Flora i fauna regionu:

– zna rezerwaty przyrody i umie wskazać cel ich ochrony,
– potrafi ogólnie scharakteryzować faunę i florę swojego regionu,
– zna gwarowe i ogólnopolskie nazwy niektórych roślin i zwierząt typowych dla swego regionu.

Muzyka, śpiew i taniec regionalny:

– rozpoznaje instrumenty wykorzystywane przez górali Podtatrza,
– zna pieśni charakterystyczne dla regionu i potrafi je zaprezentować lub rozpoznać,
– zna i rozróżnia podstawowe rodzaje nut i tańca góralskiego.

Tradycje i obrzędy regionalne (obrzędowość związana z rokiem liturgicznym, obrzędowość rodzinna, obrzędowość związana z rokiem kalendarzowym):

– potrafi opowiadać o zwyczajach i obrzędach charakterystycznych dla regionu,
– potrafi zaprezentować wybrany zwyczaj,
– potrafi gromadzić wiedzę na temat zwyczajów regionalnych, czerpiąc informacje z różnych źródeł.

Strój regionalny:

– potrafi wymienić charakterystyczne elementy stroju, używając ich gwarowych określeń,

UMCS

Pobrane z czasopisma Annales N - Educatio Nova **http://educatio.annales.umcs.pl**
Data: 26/11/2026 10:47:00

– zna kulturową funkcję stroju góralskiego,
– wskazuje różnice między strojem własnego regionu a strojem górali z regionów sąsiednich.

Tradycyjne i współczesne gospodarstwo rolne:
– zna charakterystyczne typy gospodarki rolnej w górach,
– umie wskazać różnice między tradycyjnym i współczesnym gospodarstwem rolnym i określić ich źródła,
– potrafi zaprezentować tradycyjne metody uprawy roli oraz rozpoznaje narzędzia rolnicze używane w przeszłości.

Historia regionu (wieś – gmina – region – Polska):
– zna związki historii regionu z historią Polski (do 1939 roku),
– zna historię gospodarczą regionu (hamernie, huty, fabryki),
– rozpoznaje style architektoniczne zabytkowych budowli w regionie,
– potrafi wyjaśnić różnice w osadnictwie na prawie niemieckim i wołoskim.

Sztuka i literatura Podtatrza:
– wykonuje prace plastyczne techniką malarstwa na szkle,
– odwiedza pracownie artystów w swoim regionie (lutnik, rzeźbiarz, malarz, kowal itp.),
– poznaje wybrane teksty regionalnej literatury gwarowej oraz teksty literatury polskiej o tematyce dotyczącej gór i górali,
– poznaje artystyczną odmianę gwary w pieśniach i literaturze regionu,
– rozumie znaczenie terminów „folklor" i „folkloryzm".

Walory turystyczne regionu:
– potrafi wytyczyć szlak turystyczny eksponujący walory krajobrazowe i kulturowe regionu,
– poznaje ekonomiczne podstawy przemysłu turystycznego,
– potrafi wykorzystać walory kuchni regionalnej w promocji regionu.

Ruch regionalny na Podtatrzu (organizacje, stowarzyszenia, ważne postacie):
– zna w zarysie historię ruchu podhalańskiego, jego przywódców, główne idee oraz strukturę organizacyjną,
– uczestniczy w życiu kulturalnym regionu animowanym przez organizacje i stowarzyszenia regionalne, mającym na celu kultywację tradycji.

Gwary regionu:
– zna cechy gwary własnego regionu,
– potrafi wyznaczyć granicę występowania gwary swojego regionu, rozpoznaje własną gwarę na tle gwar sąsiadujących,
– świadomie stosuje gwarę lub polszczyznę standardową w zależności od sytuacji komunikacyjnej.

Etos górala:
– zna podstawowe wartości, na których budowana jest kultura regionu i potrafi odnieść je do wartości uniwersalnych,
– potrafi wskazać wartości jako motywację postępowania bohaterów tekstów literatury regionalnej.

Pobrane z czasopisma Annales N - Educatio Nova **http://educatio.annales.umcs.pl**
Data: 26/11/2026 10:47:00

E. Szkoły ponadgimnazjalne

Topografia i toponimia regionu:
– uczeń potrafi wymienić główne pasma górskie polskich Karpat,
– potrafi scharakteryzować pasmo(a) górskie najbliższe swojej miejscowości,
– zna etymologię (ludową i naukową) lokalnych toponimów.

Flora i fauna:
– potrafi wskazać różnice pomiędzy florą i fauną najbliższych parków narodowych,
– zna zastosowanie lokalnych roślin w lecznictwie ludowym,
– potrafi wskazać inspiracje florą i fauną w sztuce (ornamenty, godła, symbole).

Muzyka, taniec i śpiew:
– zna funkcje poszczególnych tańców (zalotny, weselny, zbójnicki),
– zna rodzaje pieśni i przyśpiewek regionalnych i potrafi wskazać ich funkcje,
– potrafi wskazać przykłady inspiracji góralszczyzną w twórczości kompozytorów polskich (Szymanowski, Karłowicz, Kilar, Górecki, Pawluśkiewicz).

Tradycje i obrzędy regionalne:
– zna rodzaje obrzędów rodzinnych (chrzciny, zrękowiny, wesele, pogrzeb) i ich charakterystyczne elementy,
– ma świadomość funkcjonowania poszczególnych obrzędów w swoim najbliższym otoczeniu i potrafi wskazać przyczyny ich zanikania.

Strój regionalny:
– zna funkcje poszczególnych elementów stroju i ich symbolikę (piórko, warkocz, zapaska),
– dostrzega symbolikę kolorów w stroju regionalnym (okresy liturgiczne, uroczystości rodzinne),
– potrafi określić pochodzenie poszczególnych elementów stroju (kostki przy kapeluszu, węgierskie buty, kamizelka mieszczańska),
– dostrzega inspiracje góralszczyzną we współczesnej modzie.

Tradycyjne i współczesne gospodarstwo rolne:
– rozumie rolę lasu w tradycyjnym gospodarstwie na Podtatrzu, zna podstawy gospodarki leśnej,
– potrafi wykonać podstawowe czynności związane z pracą na tradycyjnej gazdówce,
– zna produkty regionalne pochodzące z Podtatrza, chronione prawem UE.

Historia regionu:
– potrafi wskazać dawne i obecne źródła zarobkowania górali i przyczyny zaistniałych zmian,
– dostrzega inspiracje góralszczyzną w twórczości Witkiewicza i rozumie znaczenie stylu zakopiańskiego jako stylu ogólnonarodowego podczas zaborów,
– dostrzega rolę Zakopanego jako ośrodka kulturotwórczego w okresie międzywojennym,
– zna związki historii regionu z historią Polski (konfederacja barska, powstanie chochołowskie, I wojna, II wojna, walka o wolność i demokrację).

Sztuka i literatura Podtatrza:
– zna podhalańską twórczość K. Tetmajera i W. Orkana,

Pobrane z czasopisma Annales N - Educatio Nova **http://educatio.annales.umcs.pl**
Data: 26/11/2026 10:47:00

– zna twórczość ważniejszych twórców regionu piszących gwarą (na podstawie wskazanych w lekturze antologii),
– rozumie pojęcia: „folklor", „folkloryzm", „ludowy styl artystyczny",
– rozpoznaje ludowy nurt w literaturze i sztuce regionu i odróżnia go od innych,
– potrafi wskazać zagrożenia płynące z komercjalizacji kultury,
– angażuje się w życie kulturalne regionu na miarę swoich sił i możliwości.

Walory turystyczne regionu:
– dostrzega rolę turystyki jako szansę rozwoju dla regionu i jego kultury,
– potrafi wytyczyć szlak turystyczny eksponujący walory krajobrazowe regionu,
– potrafi wytyczyć atrakcyjne szlaki turystyczne uwzględniające możliwości kondycyjne różnych grup wiekowych,
– zna podstawy tworzenia planu rozwoju przedsiębiorstwa turystycznego (biuro podróży, gospodarstwo agroturystyczne, pensjonat, hotel) w swojej miejscowości lub w regionie,
– rozumie pojęcie *ethno-future* oraz zależność między kultywowaniem kultury regionu a rozwojem turystyki.

Ruch regionalny na Podtatrzu (organizacje, stowarzyszenia, ważne postacie):
– zna ważniejsze teksty związane z historią ruchu regionalnego na Podhalu[16],
– zna ważne postacie ruchu regionalnego i ich wkład w rozwój podhalanizmu,
– rozumie znaczenie ruchu regionalnego we współczesnym świecie,
– zna ważniejsze organizacje regionalne działające na Podtatrzu,
– rozumie pojęcie tożsamości regionalnej i etnicznej.

Gwary regionu:
– potrafi scharakteryzować gwarę własnego regionu na tle dialektu małopolskiego oraz polszczyzny standardowej,
– świadomie stosuje gwarę i polszczyznę standardową, rozpoznając poprawnie sytuacje komunikacyjne,
– rozumie kulturową wartość języka,
– rozumie różnicę między gwarą w odmianie pisanej i mówionej.

Etos górala:
– dostrzega zależności między poszczególnymi wartościami kształtującymi etos górala (wiara – patriotyzm – przywiązanie do ojcowizny i tradycji),
– potrafi wskazać kulturotwórcze funkcje etosu (w tym także normatywne),
– potrafi wskazać podobieństwa i różnice między etosem górala/zbójnika a innymi etosami kultury polskiej i europejskiej (rycerz, święty, władca).

[16] W. Orkan, *Wskazania dla synów Podhala*, Zakopane 1987; W. Wnuk, *Podhalański ruch regionalny*, [w:] *idem*, *Na góralską nutę*, Kraków 1975, s. 5–79.

Pobrane z czasopisma Annales N - Educatio Nova **http://educatio.annales.umcs.pl**
Data: 26/11/2026 10:47:00

UMCS